

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนา คือ การพัฒนาคน โดยให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ใช้การศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาความรู้ ความสามารถ ค่านิยม เจตคติ และคุณภาพของคน เพื่อให้เป็นพลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ ประเทศต่าง ๆ ตระหนักถึงความสำคัญของคุณภาพประชาชน จึงได้ทุ่มเทกำลังความคิดและทรัพยากรของประเทศที่จะปฏิรูป หรือพัฒนาการศึกษาของประเทศให้มีประสิทธิภาพเพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจให้ประเทศเข้มแข็ง (สุวกิจ ศรีปัดดา, 2546 : 3) UNESCO (2002 : 21-40) ได้เน้นย้ำถึงการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Education for Sustainable Development : ESD) ให้เป็นวาระของโลก ด้านการศึกษาในระยะ 10 ปี (ค.ศ. 2005 – 2014) โดยเน้นย้ำถึงการให้การศึกษาเป็นรากฐานของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้นการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน จึงเป็นการศึกษาสำหรับทุกคน ทุกเพศ ทุกวัยและทุกสถานภาพของการเรียนรู้ การศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนสามารถทำให้เกิดขึ้นได้โดยเป็นรูปธรรมโดยอาศัยความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานหลายหน่วยงาน ทั้งหน่วยงานของภาครัฐและภาคเอกชน ความร่วมมือนี้อาจทำได้ โดยการ ใช้รูปแบบและยุทธวิธีที่หลากหลายทั้งในส่วนของ การประชาสัมพันธ์ การให้ความรู้ และการฝึกอบรม เพื่อให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษามีความเข้าใจสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน

ภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงทางการแข่งขันในยุคสังคมที่ใช้ความรู้เป็นฐาน (Knowledge Based Society) เช่น ในปัจจุบัน ความรู้มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการนำไปสู่ความสำเร็จของการพัฒนาผลผลิต การเติบโตด้านเศรษฐกิจการเมืองของทุกประเทศในโลก (ไพฑูรย์ สีนลรัตน์ และคณะ, 2548 : 49) การศึกษาเป็นปัจจัยพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ การสร้างความรู้จำเป็นต้องอาศัยการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพสูงที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและเปลี่ยนผ่านการศึกษาโดยใช้ความรู้เป็นฐานในการนำเศรษฐกิจการศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับประชาชน ทุกคนในสังคมที่ต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (อุ้นตา นพคุณ, 2546 :19) เพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้โดยเฉพาะ

ประชากรที่จบการศึกษาภาคบังคับและอยู่นอกระบบ โรงเรียนจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาด้านการศึกษาริเริ่มเพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะให้สามารถนำมาใช้ประกอบอาชีพในการดำเนินชีวิต (สุมาลี สังข์ศรี. 2551 : 9) การเรียนรู้ทางการศึกษานอกระบบ โรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ทำให้การสร้างความรู้จำเป็นต่อความสามารถในการปฏิบัติงานของคนในสังคม (Jang. 2005 : 4) จากแนวคิดทางการศึกษาที่สอดคล้องกับการศึกษานอกระบบ โรงเรียนของ Dewey (1916 : 2); Friere (1970 : 1); Illich (1971 : 10); Coombs and Ahmed (1974 : 11); Roger (1992 : 8) ที่ตระหนักถึงความสำคัญการพัฒนาศักยภาพบุคคลในสังคมด้วยการเปิดโอกาสทางการศึกษาริเริ่มให้กับผู้ที่ต้องการพัฒนาตนเองให้สามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพเพื่อการดำรงชีวิต โดยดำเนินการอย่างต่อเนื่อง การศึกษาจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญมากในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพราะมนุษย์เป็นตัวกลางในการสร้างและกระจายความรู้เพื่อพัฒนาองค์กรหรือประชาชนให้มีคุณลักษณะสำคัญในการสร้างและใช้ความรู้จากการคิดเป็นการเลือกค้นคว้า การมีทักษะในการแก้ปัญหาทักษะในการบริหารจัดการ ทักษะในการสื่อสารและพัฒนาตนเองไปสู่การแข่งขันกับโลกภายนอกได้ รวมถึงการบูรณาการความรู้กับชีวิตจริง (ชัยอนันต์ สมุทรวาณิช. 2547 : 7) ซึ่งการศึกษานอกระบบยุคใหม่เน้นให้คนเกิดการเรียนรู้และมีสมรรถนะ (Learning and Competency) (จรวยพร ธรณินทร์. 2550 : 21) กล่าวได้ว่าคนทุกคนจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถเพื่อใช้ประกอบอาชีพในการดำรงชีวิต

ประเทศที่พัฒนาแล้วมีความพยายามที่จะสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) ให้เกิดกับประชาชนในชาติ และเสริมสร้างศักยภาพของประเทศให้มีอำนาจทางความรู้เร่งพัฒนาและส่งเสริมประชาชนให้เข้าถึงเศรษฐกิจยุคใหม่ของสังคมโลกที่เป็นเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge – based Economy) เพื่อนำพาประเทศให้สามารถอยู่รอดได้หรือคงความได้เปรียบในการแข่งขัน ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 32 – 33) กล่าวถึงธนาคารโลก (World Bank) ได้ศึกษาอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระหว่างปี พ.ศ. 2513 – 2535 ของประเทศที่มีรายได้ปานกลาง 20 ประเทศ พบว่า การลงทุนในทุนมนุษย์สามารถช่วยยกระดับผลิตภาพการผลิตของทุนกายภาพให้สูงขึ้น และสามารถเพิ่มรายได้ต่อหัวให้ประชากรได้ ในอัตราร้อยละ 1.7 – 1.8 ต่อปี ประเทศไทยจึงเป็นหนึ่งในประชาคมโลกที่พยายามเพิ่มขีดความสามารถของประชาชนในชาติ โดยได้ดำเนินการปฏิรูปการศึกษาเพื่อเพิ่มความสามารถและศักยภาพในการแข่งขันกับนานาประเทศ และได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เพื่อเป็นกฎหมายแม่บททางการศึกษา

โดยการจัดการศึกษาให้ยึดหลักเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการวางโครงสร้างรากฐานให้คนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาและฝึกอบรมที่สอดคล้องกับวิวัฒนาการของสังคมเศรษฐกิจใหม่ที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 17)

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาด้านศึกษาเป็นอย่างมาก มีการลงทุนด้านการศึกษาสูงกว่างบประมาณด้านอื่น เห็นได้จากจำนวนงบประมาณที่ได้รับในปี 2546 เป็นเงินจำนวน 235,092 ล้านบาท คิดเป็น ร้อยละ 4.1 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ และร้อยละ 23.57 ของงบประมาณรายจ่ายของประเทศ สำหรับในปี 2547 จำนวนงบประมาณที่ได้รับเป็นเงินทั้งสิ้น 251,234 ล้านบาท คิดเป็น ร้อยละ 4.0 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ และคิดเป็นร้อยละ 24.4 ของงบประมาณรายจ่ายของประเทศ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2547 : 7)

จากรายงานการวิจัยเกี่ยวกับยุทธศาสตร์กับศักยภาพในการแข่งขันของประเทศของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 : 79) พบว่า ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะใช้งบประมาณลงทุนเพื่อจัดการศึกษาในอัตราที่สูงอย่างต่อเนื่อง เป็นอันดับสองของประเทศในภูมิภาคเอเชีย แต่ประชากรอายุ 15 ปี ขึ้นไป ได้รับการศึกษาในโรงเรียนโดยเฉลี่ยเพียง 7.8 ปี เท่านั้น และด้านความสามารถในการแข่งขันก็ยังคงน้อยกว่านานาประเทศ ซึ่งผลการศึกษาของ International Institute for Management Development (IMD) เมื่อปี 2544 ชี้ให้เห็นว่า ระบบการศึกษาของไทย ไม่สามารถตอบสนองความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจได้ ขณะที่ระบบการศึกษาของประเทศสิงคโปร์และสาธารณรัฐไต้หวันสามารถตอบสนองความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี และประชากรไทยยังมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจน้อยกว่าประเทศสิงคโปร์ สาธารณรัฐไต้หวัน ฮองกง เกาหลี ญี่ปุ่น ฟิลิปปินส์ และมาเลเซีย

ข้อมูลการลงทุนนี้ แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลไทยกำลังไม่ได้รับผลตอบแทนคุ้มค่าสำหรับงบประมาณที่เสียไป ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงระบบการศึกษาของไทยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2546 : 4-5) และจากรายงานการวิจัยเรื่องจากวิกฤติผู้โอกาสสิ่งที่ยังทำทลายการปฏิรูปการศึกษาของไทยยังไม่น่าพอใจกล่าวคือ ประชากรไทยเกือบร้อยละ 80 ที่อยู่ในชนบทยังมีการศึกษาน้อย และประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป เกือบร้อยละ 70 มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า คุณภาพการศึกษาโดยพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนยังไม่น่าพอใจ สอดคล้องกับรายงาน

การติดตามแลประเมินผลด้าน โอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาภาพรวมของปี 2546 ที่พบอีกว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 จาก 199 โรงเรียน มีคะแนนเฉลี่ยความสามารถด้านวิชาการ ทักษะการคิด ทักษะการค้นคว้า ต่ำกว่าเกณฑ์ (ร้อยละ 60) อย่างไรก็ตาม จากการศึกษา ยังพบปัญหาเรื่องประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาอีกหลายประการ โดยผู้วิจัยพอประมวลได้ 3 ด้านใหญ่ ๆ สรุปได้ ดังนี้

1. ด้านการบริหารและการจัดการศึกษา พบว่า การบริหารและจัดการศึกษาที่ผ่านมา ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาของประชากรวัยแรงงาน โดยเฉพาะอยู่ในระดับต่ำ อัตราการออกกลางคันของนักเรียนมีจำนวนสูง อัตราการเรียนต่อระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานยังอยู่ในระดับต่ำ รวมไปถึงการจัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานยังไม่ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย และเด็กที่พลาดโอกาสทางการศึกษายังมีความต้องการในการศึกษาต่อระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 19, 2546 : 1-2 ; สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2547 : 52)

2. ด้านรูปแบบการจัดการศึกษา พบว่า การศึกษาทั้งสามรูปแบบยังไม่ประสานสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเพื่อให้เป็นไปในแนวทางของการศึกษาตลอดชีวิต (สุมาลี สังข์ศรี. 2543 : 122) ประกอบกับกระทรวงศึกษาธิการยังไม่มีกำหนดนโยบายเรื่องการจัดการศึกษาสามรูปแบบตามมาตรา 15 ด้วยเหตุที่รูปแบบการจัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยยังไม่เกิดการผสมผสานและยังไม่ยืดหยุ่นต่อสภาพและปัญหาของผู้เรียน จึงทำให้เกิดผลกระทบต่อตัวผู้เรียนที่ไม่สามารถเรียนจนจบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือทำให้ต้องออกจากโรงเรียนกลางคันผู้วิจัยได้สรุปปัญหา จำแนกตามรูปแบบ ดังนี้

2.1 การศึกษาในระบบโรงเรียน พบว่า ยังมีปัญหาด้านความครอบคลุมของการบริการและความเสมอภาคทางการศึกษา ได้แก่ เด็กปฐมวัยยังขาดการเตรียมความพร้อม เด็กกลุ่มด้อยโอกาสยังไม่ได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษา ความไม่เสมอภาคในการเข้าถึงบริการทางการศึกษาที่สูงกว่าระดับประถมศึกษาและผู้เข้าเรียนในระดับอุดมศึกษา ส่วนใหญ่จะมาจากครอบครัวฐานะดี ส่วนปัญหาด้านคุณภาพการจัดการศึกษา ได้แก่ กระบวนการเรียนการสอน การวัดผล การคัดเลือกเข้าศึกษาต่อยังไม่เอื้อให้เด็ก ได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ เป็นต้น (สุมาลี สังข์ศรี. 2543 : 108 - 116)

2.2 การศึกษานอกระบบโรงเรียน พบว่า ยังมีปัญหาหลายประการ อาทิ ด้านการวางแผนการดำเนินงานที่ส่วนใหญ่ถูกกำหนดจากส่วนกลาง จึงขาดการมีส่วนร่วมจากระดับพื้นที่และชุมชน ปัญหาด้านบุคลากรที่มีจำกัดทำให้การปฏิบัติงานขาดคุณภาพและ

มาตรฐาน ปัญหาการเรียนการสอนไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ปัญหาเรื่องกลุ่มเป้าหมายที่ยังไม่ชัดเจน การจัดกิจกรรมยังไม่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายและจัดบริการยังไม่ทั่วถึงและไม่มีคุณภาพ รวมไปถึงปัญหาเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอนที่ไม่เพียงพอ และปัญหาด้านมาตรฐานและมีคำถามเรื่องคุณภาพที่ผู้สำเร็จการศึกษานอกระบบส่วนใหญ่คุณภาพยังไม่เป็นสากล ขาดการยอมรับจากสถาบันการศึกษาอื่น (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2544 : 12 – 13)

2.3 การศึกษาตามอัธยาศัย พบว่า ยังไม่มีการกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาที่ชัดเจนเมื่อเทียบกับการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ และปัญหาที่เกิดจากความแตกต่างด้านทักษะความสามารถของแต่ละบุคคล (สุมาลี สังข์ศรี. 2543 : 118 – 119) โดยจะเห็นว่าคนไทยยังไม่ให้ความสนใจศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ รวมทั้งการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อต่าง ๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความมั่นคงต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย ดังที่ สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2546 : 40 – 79) สำรวจสถานการณ์ทางประชากรเศรษฐกิจและสังคมไทย พ.ศ. 2546 เกี่ยวกับด้านการอ่านหนังสือ พบว่า คนไทยอ่านหนังสือน้อยมาก ประมาณ 3 นาทีต่อวัน ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร พบว่า การใช้อินเทอร์เน็ต มีผู้ใช้เพียงร้อยละ 5.6 ต่ำกว่าประเทศสิงคโปร์ เกาหลีใต้ ญี่ปุ่นและมาเลเซีย และในด้านสุขภาพอนามัยว่า ในปี 2544 คนไทยยังมีการดูแลสุขภาพตนเองโดยการออกกำลังกายน้อยมากเพียงร้อยละ 24.2 ของประชากรทั้งหมด อุบัติเหตุจากการจราจรทางบกจะเกิดขึ้นมาก มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดในสังคมไทยค่อนข้างรุนแรง รวมถึงสถานการณ์โรคเอดส์ที่มีความรวดเร็วและรุนแรงมากขึ้น

3. ด้านตัวผู้เรียน ซึ่งกำลังเรียนอยู่ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่มีปัญหาและข้อจำกัดหลายประการทำให้ไม่สามารถเรียนจนจบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นเหตุให้ต้องออกจากโรงเรียนกลางคัน อาทิ การที่นักเรียนติด 0, ร, มส, มผ ผู้ที่มีปัญหาด้านความประพฤติ ปัญหาเรื่องยาเสพติด การตั้งครุภัณฑ์ในวัยเรียน หรือเป็นนักเรียนที่ยากจน ต้องช่วยพ่อแม่ทำงาน ทำให้ไม่สามารถมาเข้าเรียนในระบบตามปกติได้ ขณะเดียวกันยังมีนักเรียนบางกลุ่มที่ปฏิเสธระบบโรงเรียน ไม่สะดวกกับการเข้าเรียนเป็นเวลา ไม่ชอบกฎเกณฑ์ของโรงเรียน และจากข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษาปีการศึกษา 2544 (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 157 – 163) พบว่า จำนวนนักเรียนที่ออกกลางคันด้วยสาเหตุต่าง ๆ ทุกระดับชั้นทั่วประเทศรวมทั้งสิ้น 51,958 คน ขณะที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษขั้นพื้นฐาน (2546 : 11) สรุปข้อมูลพื้นฐานทางการศึกษาในปีการศึกษา 2545 พบว่า นักเรียน

ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ออกกลางคัน ตามลำดับคือ 30,696 คน 43,287 คน และ 20,141 คน รวมทุกระดับ 94,124 คน โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลการสำรวจระดับการศึกษาของประชากรในวัย 18 ปีของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี 2545 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2548 : 6) พบว่า กลุ่มประชากรจำนวน 34 ล้านคน ส่วนใหญ่หรือประมาณร้อยละ 39.4 จบการศึกษาต่ำกว่าระดับประถมศึกษา รองลงมาคือ 7.8 ล้านคน หรือร้อยละ 22.8 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ซึ่งจะเห็นว่าประชากรในวัย 18 ปี ส่วนใหญ่มีการศึกษาไม่ถึงระดับมัธยมศึกษา

ลักษณะขององค์การแห่งการเรียนรู้แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ (1) ลักษณะที่เป็นกระบวนการซึ่งประกอบด้วย 1) การสนับสนุนการเรียนรู้ในหมู่สมาชิกขององค์การ และการเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างต่อเนื่อง 2) การเชื่อมโยงการเรียนรู้ส่วนบุคคล ไปสู่การเรียนรู้ระดับองค์การ 3) การเรียนรู้อย่างเป็นธรรมชาติและการรับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น 4) การเรียนรู้ในลักษณะของการพัฒนาความรู้ใหม่ ๆ หรือความกระตือรือร้นในศักยภาพที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม 5) การสร้างความตระหนักในตนเองและการใช้วิจารณญาณใคร่ครวญที่สภาพแวดล้อม 6) การสืบเสาะหาความรู้และการเพิ่มขีดความสามารถในการเรียนรู้ รวมทั้งการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับวัฒนธรรมของตนเอง 7) การขยายขีดความสามารถของตนเองเพื่อให้เกิดผลที่ตรงตามความต้องการที่แท้จริง 8) การขยายรูปแบบของการคิดที่ทันสมัยโดยได้รับการส่งเสริม และการเพิ่มแรงบันดาลใจให้มีอิสระในการคิด 9) การขยายขีดความสามารถอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างสรรค์อนาคตขององค์การและ 10) การสร้างการเรียนรู้การถ่ายโอนความรู้ การปรับแต่งพฤติกรรมขององค์การ เพื่อสะท้อนความรู้และความเข้าใจใหม่ ๆ เหล่านั้น (2) ลักษณะที่เป็นผลผลิต ซึ่งหมายถึง “ผลลัพธ์” ที่ได้มาจากความรู้ใหม่ ทักษะใหม่ หรือเจตคติใหม่ ๆ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคลกรในสถาบันการศึกษา เป็นสิ่งที่สามารถสังเกตเห็นได้และสามารถมองเห็นได้ด้วยตา ที่ทำให้องค์การมีลักษณะเชิงแข่งขัน แสดงให้เห็นถึงความสามารถทั้งของตัวบุคคล องค์การและการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงในระบบและวัฒนธรรมองค์การ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจากความล้มเหลวเล็ก ๆ น้อย ๆ และมีการค้นหาสิ่งใหม่ ๆ และเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากกระบวนการที่สามารถคาดทำนายได้ (Senge. 2000: 369 – 389)

จากแนวคิดในทัศนะของนักวิชาการดังที่กล่าวมาในตอนต้น และจากผลการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เห็นได้ว่าการพัฒนาองค์การ โดยเฉพาะศูนย์การเรียนนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งเป็นองค์การทางการศึกษาที่ควรเป็นองค์การ

แห่งการเรียนรู้ นั้น ถือว่าเป็นแนวคิดทางการบริหารที่น่าสนใจ น่าศึกษาค้นคว้าวิจัย เพื่อการเสริมสร้างและขยายองค์ความรู้ และเพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาหรือของสังคมโดยรวม แต่อย่างไรก็ตามเมื่อศึกษาวิเคราะห์ในสาระที่กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ปรับปรุง ปี พ.ศ. 2545 ในหลักสูตรขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 หรือในนโยบายหรือแนวปฏิบัติใด ๆ ของหน่วยงานทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า ยังไม่มีการกล่าวถึงเรื่องนี้เป็นการเฉพาะเจาะจง มีเพียงแต่ความสนใจในเชิงวิชาการ แต่ก็ยังไม่ค่อยแพร่หลายนัก

ในการพัฒนาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ นั้น ผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ เป็นผู้ที่มีความสำคัญในการอำนวยความสะดวกต่อองค์กรแห่งการเรียนรู้ เนื่องจากผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ จะเป็นผู้นำทาง และทำให้กระบวนการความร่วมมือง่ายขึ้น สภาพแวดล้อมแบบเปิดในองค์กรจะช่วยสนับสนุนการร่วมกิจกรรมและความร่วมมือ รวมทั้งทำให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการตั้งสมมติฐานและมีการพัฒนาทางวิชาการใหม่ ๆ ต่อบัญหาที่พบอีกด้วย บทบาทของผู้บริหารและความเป็นผู้นำจะมีส่วนสำคัญยิ่ง ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติที่ประสบความสำเร็จต่อแบบแผนความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ภาวะผู้นำขององค์กรเป็นองค์การประกอบสำคัญต่อองค์กรแห่งการเรียนรู้ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงบทบาทของผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ในการพัฒนารูปแบบขององค์กรแห่งการเรียนรู้ ผู้บริหารต้องมีความรับผิดชอบต่อการมีวิสัยทัศน์ การฟื้นฟูพันธกิจ การชี้แนะและปฏิบัติตามหลักสูตรและการสอน การสนับสนุนบรรยากาศทางบวก (Positive climate) การสนับสนุนความสัมพันธ์ในศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ นอกจากนี้บุคลากรอื่น ๆ ในศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ก็มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ด้วยเช่นกัน และการพัฒนาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ให้มีประสิทธิภาพ ในการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องจัดทำให้เกิดขึ้นให้ได้

งานวิจัยนี้จะเป็นการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ จากระบบศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ซึ่งจะเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อทั้งการเสริมสร้างและขยายองค์ความรู้ใหม่ ๆ และการนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทสังคมไทยได้อย่างมี

ประสิทธิภาพและประสิทธิผล ผู้วิจัยจึงมุ่งจะทำการศึกษาวิจัยในศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ เพื่อเป็นการพัฒนาและตรวจสอบตัวแบบเชิงทฤษฎี โครงสร้างเชิงเหตุผลของปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นแล้วนำข้อค้นพบดังกล่าวมาสร้างรูปแบบการพัฒนาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปใช้ต่อไป

คำถามการวิจัย

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ มีอะไรบ้าง
2. รูปแบบการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ มีลักษณะเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ
2. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

สมมติฐานการวิจัย

ปัจจัยโครงสร้างของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ปัจจัยเทคโนโลยีและระบบงาน ปัจจัยการปฏิบัติด้านการบริหาร ปัจจัยการปฏิบัติของครูและทีมงาน ปัจจัยการพัฒนาครูและทีมงาน ปัจจัยเป้าหมายและข้อมูลย้อนกลับการปฏิบัติงาน ปัจจัยภาวะผู้นำทางวิชาการ ปัจจัยบรรยากาศและวัฒนธรรมของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ปัจจัยการจูงใจ มีผลต่อความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

1. ขั้นตอนการวิจัย การวิจัยครั้งนี้แบ่งการวิจัยเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของศูนย์ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ

ระยะที่ 2 สร้างรูปแบบการพัฒนาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัยอำเภอ ให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยระยะที่ 1 ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความ เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ

2.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัยอำเภอทั่วประเทศ เรียกโดยย่อว่า กศน.อำเภอ จำนวน 877 แห่ง

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัย อำเภอ จำนวน 275 แห่งโดยใช้วิธีการกำหนดขนาดตัวอย่างตามสูตรของทาโร ยา มานะ (Taro Yamane) (รังสรรค์ สิงหเลิศ. 2551 : 70)

2.3 ตัวแปรที่ใช้ศึกษาในการวิจัย

2.3.1 ตัวแปรอิสระ ประกอบด้วยตัวแปร 7 ตัวแปร ได้แก่

1) โครงสร้างของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอ

2) เทคโนโลยีและระบบงาน

3) การปฏิบัติด้านการบริหาร

4) การปฏิบัติของครูและทีมงาน

5) การพัฒนาครูและทีมงาน

6) เป้าหมายและข้อมูลย้อนกลับการปฏิบัติงาน

7) ภาวะผู้นำทางวิชาการ

2.3.2 ตัวแปรคั่นกลางหรือตัวแปรเชิงเหตุและผล คือ 1.บรรยากาศและ วัฒนธรรมของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ 2.การจูงใจ

2.3.3 ตัวแปรตาม คือ ความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้

3. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยระยะที่ 2 สร้างรูปแบบการพัฒนาศูนย์การศึกษานอก ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ บุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนา ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ใช้ การเลือกแบบเฉพาะเจาะจง กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้บริหารระดับสูงของหน่วยงาน ผู้ปกครอง ชุมชน นักวิชาการ ชาวบ้าน คณะกรรมการศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอ นักเรียน บุคลากรทางการศึกษา จำนวน 16 คน

นิยามศัพท์เฉพาะ

การวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะที่สำคัญ ดังนี้

1. ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ คือ สถานที่ซึ่งผู้คนขยายขีดความสามารถเพื่อ จะ บรรลุในสิ่งที่พวกเขาต้องการอย่างแท้จริงและต่อเนื่อง เป็นสถานที่สร้างระบบทางความคิด ใหม่และการขยายตัวทางความคิดใหม่ ตลอดจนการขยายตัวทางความคิดนั้น ได้รับการ สนับสนุนจากทุกคนเป็นสถานที่ที่ผู้คนมีความทะเยอทะยานสามารถคิดนอกกรอบ เป็น องค์กรที่ผู้คนเรียนรู้ที่จะเรียนไปด้วยกันตลอดเวลา สรุปลักษณะขององค์กรแห่งการเรียนรู้ ออกเป็น สองลักษณะ คือ

1.1 ลักษณะที่เป็นกระบวนการ หมายถึง “การกระทำ” การสนับสนุนการเรียนรู้ ในหมู่สมาชิกขององค์กร การเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างต่อเนื่อง การเชื่อมโยงการเรียนรู้ส่วนบุคคลไปสู่การเรียนรู้ระดับองค์กร สมาชิกในทุกระดับเรียนรู้เป็นธรรมชาติ การรับรู้ถึงการ เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น การสร้างความตระหนักในตนเอง การใช้วิจารณญาณใคร่ครวญ สภาพแวดล้อม การสืบสวน การเพิ่มความสามารถในการเรียนรู้ ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับ วัฒนธรรมของตนเอง การขยายรูปแบบของการคิดที่ทันสมัยได้รับการส่งเสริมและแรงบันดาลใจทั้งหลายได้รับการปลดปล่อยการขยายขีดความสามารถอย่างต่อเนื่องสร้างสรรค์อนาคตของ องค์กร รวมทั้งการสร้างการเรียนรู้การถ่ายโอนความรู้และปรับพฤติกรรมขององค์กรเพื่อ สะท้อนความรู้เข้าใจใหม่ ๆ

1.2 ลักษณะที่เป็นผลผลิต หมายถึง “ผลลัพธ์” ที่ได้มาจากความรู้ใหม่ ทักษะใหม่ หรือเจตคติใหม่ ๆ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในตัวบุคลากรในศูนย์การศึกษาอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ เป็นสิ่งที่สามารถสังเกตเห็นได้และสามารถมองเห็นได้ด้วยตา ที่ ทำให้องค์การมีลักษณะเชิงแข่งขัน แสดงให้เห็นถึงความสามารถทั้งของตัวบุคคล องค์กรและ การเปลี่ยนแปลง เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงในระบบและวัฒนธรรมองค์กร เป็นสิ่ง ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการที่สามารถคาดทำนายได้ ระดับองค์กรแห่งการเรียนรู้ในการวิจัยครั้งนี้

นี้วัดได้โดยใช้เครื่องมือที่ปรับใช้และพัฒนาเครื่องมือมาจากแบบสอบถาม ที่นักวิชาการ ได้ ทำการศึกษาไว้แล้ว จำนวน 23 ข้อซึ่งเป็นชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ ระดับมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

2. ปัจจัยองค์การแห่งการเรียนรู้ หมายถึง ตัวแปรอิสระที่เป็นทั้งสาเหตุทางตรงและสาเหตุทางอ้อม ของความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ ซึ่งประกอบไปด้วย 9 ปัจจัย คือ

1) โครงสร้างของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ 2) เทคโนโลยี และระบบงาน 3) การปฏิบัติด้านการบริหาร 4) ปฏิบัติงานของครูและทีมงาน 5) การพัฒนาครูและทีมงาน 6) บรรยากาศและวัฒนธรรมของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ 7) การจูงใจ 8) เป้าหมายและข้อมูลย้อนกลับการปฏิบัติงาน และ 9) ปัจจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการ

2.1 ปัจจัยเกี่ยวกับโครงสร้างของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ หมายถึง ปัจจัยที่เป็นสาเหตุหรือส่งผลต่อความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วยคุณลักษณะที่บ่งชี้ต่อไปนี้เป็น การลดขั้นตอนการปฏิบัติงานการจัดระบบ มอบหมายงานและความรับผิดชอบ การจัดระบบการติดต่อประสานงาน การปรับปรุงแก้ไข กฎ ระเบียบ และแนวปฏิบัติ การจัดโครงสร้างที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม การบำรุงรักษาและพัฒนาบุคลากรในโครงสร้าง การจัดระบบการให้ทุนให้โทษและความดีความชอบ ในการวัดปัจจัยเกี่ยวกับโครงสร้างของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ผู้วิจัย ใช้เครื่องมือวัดของ วิโรจน์ สารรัตนะ และอชติ สารรัตน์ (2545 : 106) และสมคิด สร้อยน้ำ (2547 : 193 – 194)

2.2 ปัจจัยเกี่ยวกับเทคโนโลยีและระบบงาน หมายถึง ปัจจัยที่เป็นสาเหตุหรือส่งผลต่อความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วยคุณลักษณะที่บ่งชี้ต่อไปนี้เป็น การจัดหา การใช้ การพัฒนาบุคลากร การแสวงหา การจัดระบบการใช้ การจัดและพัฒนาระบบฐานข้อมูล การมอบหมายความรับผิดชอบในการบำรุงรักษาและการพัฒนา และการใช้ประโยชน์ที่มุ่งไปสู่การพัฒนาคุณภาพนักเรียน นักศึกษา ในการวัดปัจจัยเกี่ยวกับเทคโนโลยีและระบบงาน ผู้วิจัยใช้เครื่องมือวัดของสมคิด สร้อยน้ำ (2547 : 194)

2.3 ปัจจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติด้านการบริหาร หมายถึง ปัจจัยที่เป็นสาเหตุหรือส่งผลต่อความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วยคุณลักษณะที่บ่งชี้ต่อไปนี้เป็น การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม การวิเคราะห์นโยบายและแผน การจัดทำแผนปฏิบัติการ การกำหนดบุคคลหรือกลุ่มบุคคลรับผิดชอบ การให้ความสำคัญกับแผน การเปิดโอกาสมีส่วนร่วม

การสื่อสารและประชาสัมพันธ์ การตรวจสอบงบประมาณและการจัดทำเอกสาร ในการวัด
ปัจจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติด้านการบริหาร ผู้วิจัยใช้เครื่องมือวัดของ วิโรจน์ สารรัตน์ และอชลี
สารรัตน์ (2545 : 106) และสมคิด สร้อยน้ำ (2547 : 194 – 195)

2.4 ปัจจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของครูและทีมงาน หมายถึง ปัจจัยที่เป็นสาเหตุ
หรือส่งผลต่อความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วยคุณลักษณะที่บ่งชี้ต่อไปนี้ คือความ
เข้าใจในบทบาทหน้าที่ การมีวัตถุประสงค์ของทีม ความสามารถในการระบุปัญหา

การแก้ปัญหา การเรียนรู้จากข้อผิดพลาด การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน กิจกรรม
แลกเปลี่ยนการเรียนรู้ร่วมกัน ความรับผิดชอบ การพัฒนาตนเอง และความมีอิสระ ในการวัด
ปัจจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของครูและทีมงาน ผู้วิจัยใช้เครื่องมือวัดของ สุภาพร อัคราวัฒนา
(2541 : 218 – 222) และสมคิด สร้อยน้ำ (2547 : 195 – 196)

2.5 ปัจจัยเกี่ยวกับการพัฒนาครูและทีมงาน หมายถึง ปัจจัยที่เป็นสาเหตุหรือส่งผล
ต่อความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วยคุณลักษณะที่บ่งชี้ต่อไปนี้ คือ การมีนโยบาย
และมาตรการในการพัฒนา การมุ่งเพิ่มขีดความสามารถและการใช้ศักยภาพอย่างเต็มที่ การมุ่ง
ให้เป็นกลไกการจัดการเรียนการสอน การคำนึงถึงความสอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลง
ความต้องการและจำเป็นที่แท้จริง จิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ผลลัพธ์สุดท้ายต่อนักเรียน
นักศึกษา การพัฒนาทั้งระบบไม่แยกส่วน การเป็นเสมือนชีวิตประจำวัน การพัฒนาตนเอง
ในการวัดปัจจัยเกี่ยวกับการพัฒนาครูและทีมงาน ผู้วิจัยใช้เครื่องมือวัดของ วิโรจน์ สารรัตน์
และอชลี สารรัตน์ (2545 : 110) และวิวัฒน์ ธรรมนารถสกุล (2544 : 68 – 70)

2.6 ปัจจัยเกี่ยวกับบรรยากาศและวัฒนธรรมของศูนย์การศึกษานอกระบบและ
การศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ หมายถึง ปัจจัยที่เป็นสาเหตุหรือส่งผลต่อความเป็นองค์การแห่ง
การเรียนรู้ ประกอบด้วยคุณลักษณะที่บ่งชี้ต่อไปนี้ คือ ความผ่อนคลาย ความร่วมมือแบบไม่
แยกเขาแยกเรา ความเอื้ออาทรและจริงใจ ความเป็นสถานศึกษาและหมู่คณะ กล้าคิดกล้าทำสิ่ง
ใหม่ ๆ การไว้วางใจและยอมรับซึ่งกันและกัน ความรักความภาคภูมิใจในศูนย์การศึกษานอก
ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอการปฏิสัมพันธ์เพื่อการเรียนรู้ การปกป้องสืบทอด
ประเพณีสำคัญ และสร้างวัฒนธรรมร่วม ในการวัดปัจจัยเกี่ยวกับบรรยากาศและวัฒนธรรมของ
ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือวัดของ วิโรจน์
สารรัตน์ และอชลี สารรัตน์ (2545 : 110)

2.7 ปัจจัยที่เกี่ยวกับการจูงใจ หมายถึง ปัจจัยที่เป็นสาเหตุหรือส่งผลต่อความเป็น
องค์การแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วยคุณลักษณะที่บ่งชี้ต่อไปนี้ คือ การไว้วางใจ การให้เกิด

และการยอมรับ การส่งเสริมความก้าวหน้า โอกาสในการพัฒนาตนเอง การให้ความเป็นอิสระ การมอบหมายงานที่ท้าทาย การส่งเสริมความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์การมีเป้าหมายทิศทางที่ชัดเจนการยกย่องชมเชย ในการวัดปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจูงใจ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือวัดของ วิโรจน์ สารรัตน์ และอชติ สารรัตน์ (2545 : 111) และสมคิด สร้อยน้ำ (2547 : 198 – 199)

2.8 ปัจจัยเกี่ยวกับเป้าหมายและข้อมูลย้อนกลับปฏิบัติงาน หมายถึง ปัจจัยที่เป็นสาเหตุหรือส่งผลต่อความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วยคุณลักษณะที่บ่งชี้ต่อไปนี้ คือ ความสอดคล้องของเป้าหมายส่วนบุคคลกับเป้าหมายศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอการมุ่งเน้นความมีประสิทธิภาพ การตรวจสอบเป้าหมาย การประชาสัมพันธ์ การบรรลุผลในเป้าหมาย และการมีข้อมูลย้อนกลับในด้านต่าง ๆ ในการวัดปัจจัยเกี่ยวกับเป้าหมายและข้อมูลย้อนกลับปฏิบัติงาน ผู้วิจัยใช้เครื่องมือวัดของ วิโรจน์ สารรัตน์ และอชติ สารรัตน์ (2545 : 112) และสมคิด สร้อยน้ำ (2547 : 199)

2.9 ปัจจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการ หมายถึง ปัจจัยที่เป็นสาเหตุหรือส่งผลต่อความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วยคุณลักษณะที่บ่งชี้ต่อไปนี้ คือ การเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในทฤษฎีและปรัชญาในหลักสูตรกลุ่มต่าง ๆ การตระหนักว่า ไม่มีวิธีการสอนใดที่ดีที่สุด การตระหนักถึงความสำคัญของหลักสูตร การพัฒนาความเป็นมนุษย์ การเป็นตัวแทนเชิงวิชาการ การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีการเปลี่ยนแปลง การจัดการให้เป็นไปตามแผนการสอนและการยึดผู้เรียนเป็นสำคัญในการวัดปัจจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือวัดของ กรวิภา พรหมจวง (2541 : 114) และสมคิด สร้อยน้ำ (2547 : 197)

3. การเรียนรู้ตามอัธยาศัย หมายถึง การเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยตั้งใจ หรือไม่ตั้งใจ ได้รับความรู้อย่างไม่รู้ตัว โดยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ สื่อ บุคคล ฯลฯ สามารถนำความรู้นั้นไปใช้ เช่น การดูละครทางโทรทัศน์เพื่อการผ่อนคลาย อ่านหนังสือดูรายการที่ให้ความรู้ที่จัดขึ้นทางโทรทัศน์ ฟังข่าววิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์ การท่องเที่ยวตามสถานที่ต่าง ๆ เป็นต้น ผู้เรียนเป็นผู้กำหนดการเรียนรู้ด้วยตนเอง นับตั้งแต่การเลือกที่จะเรียนรู้หรือไม่เรียน จะเรียนรู้เรื่องใด ผู้เรียนเป็นผู้ประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง

4. การศึกษานอกระบบ หมายถึง การศึกษาที่จัดให้กับประชาชน ทุกเพศทุกวัย ไม่จำกัดพื้นฐานการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์หรือความสนใจ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียนได้รับความรู้ด้านพื้นฐาน ทักษะในการประกอบอาชีพ และทักษะที่จำเป็นสำหรับความรู้ด้านอื่น ๆ เป็นฐานในการดำรงชีวิตการจัดการศึกษานอกระบบ มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดผลและประเมินผล

ซึ่งเป็นเงื่อนไขความสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิตและความต้องการของผู้เรียน

5. การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง การศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากประสบการณ์การทำงาน บุคคล ครอบครัว สื่อมวลชน ชุมชน แหล่งความรู้ต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความบันเทิง และการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีลักษณะที่สำคัญ คือ ไม่มีหลักสูตร ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่จำกัดอายุไม่มีการลงทะเบียน ไม่มีการสอบ ไม่มีการรับประกาศนียบัตร มีหรือไม่มีสถานศึกษาที่แน่นอน เรียนที่ไหนก็ได้ สามารถเรียนได้ตลอดเวลาและเกิดขึ้นในทุกช่วงวัยตลอดชีวิต

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลสารสนเทศแก่ผู้เกี่ยวข้อง กับการบริหารงานของศูนย์ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ในการพัฒนาศูนย์การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ได้ถูกต้อง เหมาะสม และ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัยอำเภอต่อไป